

későbbi kutatások eredményeként kiderült, hogy a falvakat is lehetett német jogon, illetve ilyen jogi normák keretei közt alapítani.)

Rutkowski elemzésének lényegében két rétege van. Elsőként azt hangoztatja, hogy a klasszikus feudális gazdasági és társadalmi rendszer a robotoló majorsági gazdálkodáson alapszik, noha ennek keretében a bér-munka alkalmazása, majd pedig a részesművelés is jelentkezik. A nagybirtok szervezőerejét és tevékenységét elemezve (pl. „extraneus”-ok, soltszék és „wójt”-ok) viszont rámutat arra a rétegre, amelyet a nyugati, többek között a német gazdaságtörténet a „villicatio” vagy pedig a „Willikationsverfassung” fogalma alatt ismer, s amelyik egyértelműen a soltsézi és német jogú falutelepítéssel és -alapítással együtt jön létre. A villikációs vállalkozó ipari objektumokat üzemeltet – ennek fejében adózik –, és megszervezi azt a falut, mely a földesúri majorsági gazdaság számára robotot teljesít. Ezen ellentmondásosság nem Rutkowski hibája, és más hasonló példák is említhetők a lengyel gazdaságtörténeti irodalomból. Így például Witold Kulának a feudális gazdasági és társadalmi rendre vonatkozó elméleti tanulmányában is – melyet magyarra is lefordítottak – jelentkeznek e kérdések.

Egészen egyszerűen: az a villikációs telepítési rend, ami Németország keleti területén a 10–11. századig jelentkezett, Lengyelországban a 13–14. század folyamán tűnt fel legelőször (Magyarországon a 12–13. században). Amikor ezen fajtájú telepítési mozgalmak Lengyelországba eljutnak – és ez még tarthat a 15. században is –, Lengyelország keleti területein a majorsági gazdálkodás még csak a csáráiban létezik, és a korai földesúri önellátó birtok van túlsúlyban. A folyamatok megkésetttsége következtében Lengyelországban a 15. századtól kezdődően egészen a 16. és 17. századig megfigyelhető, hogy a majorsági gazdálkodás kiépülésével egy időben folyik a villikációs telepítés, a soltsézi vagy „wójt”-féle falualapítási tevékenység. Maga Rutkowski is jelzi, hogy ezen folyamatok a maguk virágában a 16. században, II. Zsigmond Ágost uralkodásának korszakában figyelhetők meg.

Tagányi Zoltán

A NÉPFRONT FRANCIAORSZÁGBAN (1934–1938) TANULMÁNYOK – VISSZAEMLEKEZÉSEK – DOKUMENTUMOK

SZERKESZTŐK: HARSÁNYI IVÁN, JEMNITZ JÁNOS, MOHAROS ÉVA

Budapest, 1995. 346 p.

Bár a korábbi időszakban a tudományos közvélemény érzékenyebbnek mutatkozott a téma iránt, ilyen komplex képet nyújtó kötet mégsem jelent meg. A francia népfront – függetlenül a szubjektív hozzáállástól, a történelmi változásoktól – a tudomány számára nem tud veszíteni aktualitásából, mert – amint azt joggal írják a szerkesztők a bevezetőben – „nemcsak Franciaország, a nemzetközi munkásmozgalom, hanem egész Európa történetében is rendkívül fontos esemény volt”. Ezért is jó, hogy a kötet a külpolitikával kezdődik. De azért is, mert az alig megalakult kormány azonnal egy igen súlyos, az európai és a világpolitikát komolyan befolyásoló problémával találta szembe magát: a spanyol polgárháborúval. Bármilyen ellentmondásos is volt a népfrontkormány hozzáállása (bár szándéka egyértelmű volt), tevékenysége annyiban mégsem tekinthető eredménytelennek, hogy fékezte a fasiszta hatalmakat.

A kommunista párt és a népfront kapcsolata viszonylag ismert, a szocialista párté viszont már kevésbé. E kérdés megvilágítására értékes dokumentum Leon Blumnak a szocialista párt 18. kongresszusán elmondott, a kormány és a párt programja közötti különbséget taglaló beszéde, amely egyben a korabeli szociáldemokrácia elméletéhez is fontos adalék. Az SFIO vezetője olyan kérdést vetett föl, amelyet évtizedekkel később egyes kommunista pártok is megfogalmaztak. Nevezetesen: mennyiben tud változtatni a tőkés rendszer jellegén a kormányra – hatalmi pozícióba – jutott munkáspárt? „Arról van szó – mondja Blum –, vajon a jelenlegi rendszeren belül végrehajtott akcióval elő lehet-e készíteni szellemileg és gyakorlatilag is annak a rendszernek az elkerülhetetlen hatalomra jutását, amely továbbra is szándékunk és célunk?” (117. p.) Közel harminc évvel később az ún. jaltai jegyzetekben Togliatti veti fel – szinte szó szerint – ugyanezt a kérdést. A probléma azóta is aktuális. Sőt!

Blum személyiségéről is kapunk finom észrevételeket. Harcostársa, Jules Moch idézi fel a miniszterelnök vivódását a spanyol problémával kapcsolatban, s azt, hogy e feszült időszakban mégis mivel vigasztalta magát. Minden gond közepette igazi örömet okozott neki, hogy a munkásokat fizetett szabadsághoz, a „vacances”-hez

juttatta: „Kétségtelenül ez a legszebb vívmányunk!” (44. p.) S valóban a népfront szociális vívmányai maradandónak bizonyultak, „szerveztük” a francia társadalom történetébe. (Még Giscard d'Estaing is így idézte első elnöki beszédében 1974-ben.)

Megalapozott véleményeket olvashatunk a népfront gazdaságpolitikájáról a korszak két aktív szereplőjétől: Jean-Marcel Jeanneney-től és Pierre Mendès-France-től. Ezekkel a nagyon alapos és szakszerű tanulmányokkal szemben Jean Bouvier joggal teszi meg érvényét azóta sem veszített észrevételét: „nem csupán a termelés és a piac mozgatóerőiről volt szó, hanem az emberről”. (186. p.) A neves gazdaságtörténész a vélemények konfrontációjából, a le nem zárt vitából történetírói feladatok kijelölését is levonja, amikor megállapítja, milyen keveset tudunk a két szerző által is említett „nagy beruházókról”, a „hatalmas erőkről”. (191. p.)

A gyarmatpolitikát tárgyaló részben a szaktörténészek mellett megszólalnak a témoink (tanúk) és az acteur-ök (szereplők): Delavignette és Boiteau. Abban valamennyien megegyeznek, hogy a népfront új szellemet vitt a gyarmatok és Franciaország kapcsolatába, új munkastílust teremtett meg, javított a gyarmatok lakóinak szociális és politikai helyzetén, s mindezzel erősítette a nemzeti felszabadító mozgalmat.

Valamennyi problémát és tanulmányt nem érinthetünk ebben a rövid ismertetésben. Csupán felhívjuk még a figyelmet Broué-Dorey cikkére, amely sok új ismeretet nyújt a népfront baloldali ellenzékéről, illetve Jemnitz János az angol munkás-szocialista sajtó reagálásait elemző tanulmányára és Gazdag Ferenc tömör, informatív írására a radikális pártokról.

A több mint húsz tanulmányt, hat visszaemlékezést és tizenhét dokumentumot tartalmazó kötet széles nemzetközi szerzőgárda produktuma. Egy ilyen nagyszámú csapat munkájának a koordinálása mindenképpen a szerkesztők munkáját dicséri. Ugyanúgy, mint az eligazodást segítő időrendi táblázat, a rövidítések jegyzéke, a szöveghez jól illeszkedő s a korszak hangulatát idéző karikatúrák válogatása, az esztétikus küllem és tipográfiai megoldás. A könyv tartalma és formája csak fokozza érdeklődésünket a beígért második kötet iránt.

J. Nagy László

GIORGIO PETRACCHI

DA SAN PIETROBURGO A MOSCA. LA DIPLOMAZIA ITALIANA IN RUSSIA, 1861–1941

*(Szentpétervártól Moszkváig.
Az olasz diplomácia Oroszországban, 1861–1941)*

Roma, Bonacci Editore, 1993.

A híres olasz történész, Renzo De Felice által szerkesztett diplomáciatörténeti sorozat újabb értékes kötettel gyarapodott. Giorgio Petracchi, a firenzei egyetem neves professzora írta meg az olasz–orosz diplomáciai kapcsolatok történetét az olasz állam létrejöttétől az 1941. június 22-i olasz hadüzenetig. Petracchi e témáról az elmúlt évtizedben számos részlettanulmányt publikált, ezek összegzése a kötet.

Bevezetőjében Petracchi hangsúlyozza, hogy Itáliának kevés közvetlen érdekeltsége volt Oroszországban, ezért elsősorban a diplomáciai dokumentumok vallanak a kapcsolatok történetéről.

1861 mindkét ország történetében fontos dátum: Olaszország számára az egységes állam létrejöttének éve, Oroszországban a jobbágyfelszabadítás kezdete. Bár a polgári demokratikus Itália és a félféudális orosz monarchia földrajzilag, politikailag és gazdaságilag egyaránt távol esett egymástól, mégis „Oroszország jelentős szerepet játszott az olaszok mítoszaiban, félelmeiben és reményeiben” – írja a szerző.

A hatalmas olasz és külföldi diplomáciai forrásanyag felhasználásával megírt könyv központi kérdése az olasz diplomácia viszonyulása az orosz modernizációs kísérletekhez, amelyek fő célja – Nagy Pétertől kezdve – az volt, hogy „a nemzetközi szinten elkerülje az elszigetelődés és a katonai vereség rémét”.

Kezdetben az olasz és orosz diplomácia fő találkozási területe a Balkán volt. Moszkva az Oszták–Magyar Monarchia törekvéseinek megakadályozása céljából félretette az európai status quo felbomlásával kapcsolatos aggodalmait, és 1859-ben a „jóindulatú semlegesség” álláspontjára helyezkedett Franciaország és Piemont Ausztria elleni háborújában. Némi késéssel és különösebb lelkesedés nélkül elismerte az Olasz Királyságot. Az elismerés és vele együtt Pepoli márkí, az első olasz követ erőfeszítései hiábavalónak tűntek, mert 1863-ban a lengyel válság erőszakos megoldása meglehetősen erős oroszellenes érzelmeket váltott ki Itáliában.